

З огляду на це вважаємо необхідним подальший науковий пошук спрямовувати на дослідження найбільш оптимальних і доцільних шляхів використання сучасних технічних засобів у процесі трудової підготовки школярів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гетта В.Г. Технічна творчість учнів: Навч. посібник. – Чернігів, 1995. – 136 с.
2. Гетта В.Г. Трудове навчання: яким йому бути // Трудова підготовка в закладах освіти, 2006. – №3. – С. 2-4.
3. Гильбух Ю.З., Верещак Е.П. Психология трудового воспитания. – К.: Радянська школа, 1987. – 255 с.
4. Горчинський С.В., Гетта В.Г. Вивчення стану формування і розвитку інтересу до трудового навчання в школі // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. – Випуск 37. – Серія: педагогічні науки: збірник. – Чернігів, 2003. – №37. – С. 55-57.
5. Разумовский В.Г. Развитие технического творчества учащихся. – М.: Государственное учебно-педагогическое издательство министерства просвещения РСФСР, 1961. – 148 с.
6. Столяров Ю.С. Техническое творчество школьников: Вопросы теории и организации, образовательное и воспитательное значение. – М.: Педагогика, 1984. – 160 с.
7. Шумович М.Х. Техническое творчество как средство воспитания учащихся. – М.: Высшая школа, 1968. – 88 с.

УДК 373.3

В.В. Денисенко

ПРОБЛЕМА ШКІЛЬНОЇ НЕУСПІШНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

У статті розглядаються причини шкільної неспішності молодших школярів, аналізуються основні положення системи корекційно-розвиваючого навчання як одного з шляхів розв'язання проблеми.

The article deals with the reasons of primary school pupils' poor progress. The main tendencies of corrective developing system of teaching as one of the ways of solving the problem are analyzed.

Прискорення процесів інформатизації, інтеграції і диференціації наукових знань загострює питання оптимізації пізнавальної діяльності школяра вже на першій ступені навчання – початковій школі, а разом з цим виникає проблема подолання труднощів у навчанні для дітей різних категорій неспішності.

Серед різноманітних напрямів, концепцій і теорій причин шкільної неспішності та можливих шляхів її подолання залишається недостатньо розробленою система допомоги дітям з відхиленнями в розвитку, особливо, в системі диференційованої освіти в умовах масової школи. В існуючих моделях допомоги дітям з відхиленнями у розвитку недостатня увага приділяється формуванню в учнів емоційно-вольової сфери, без чого неможливе успішне вирішення задач корекційно-розвиваючого навчання.

Метою публікації є аналіз основних психолого-педагогічних причин неспішності молодших школярів у навчанні та визначення положень корекційно-розвиваючої системи організації роботи вчителя з невстигаючими учнями початкових класів.

Перші симптоми по відношенню до розвитку дітей, як правило, виникають із початком їх шкільного навчання. В одних виявляються труднощі засвоєння навичок письма, читання, рахування, в інших – невміння спілкуватися, підкорятися шкільним правилам тощо.

Неуспішність, особливо якщо вона проявляється ще в початкових класах, суттєво утруднює оволодіння дитиною обов'язковою шкільною програмою. Саме в початковий

період навчання у дітей закладається фундамент системи знань, які поповнюються в подальші роки, в цей же час формуються розумові й практичні операції, дії та навички, без яких неможливе подальше навчання й практична діяльність. Відсутність цього фундаменту, початкових знань і вмінь призводить до труднощів у засвоєнні програми початкових та середніх класів; у результаті такі діти випадають з навчання. Подібного положення (за відсутністю грубих порушень розвитку) можна уникнути, надавши дитині своєчасну та адекватну її можливостям допомогу, але для цього необхідно знати причини неуспішності, встановити, які з них діють у конкретному випадку, і вміти усунути їх, чи коректувати наслідки. Корекційна робота на повинна зводитися до “дресирування” відповідних компонентів психічного розвитку дитини. Вона обов’язково повинна включати в себе всі необхідні елементи повноцінної формуючої середовища: емоційний, рефлексивний, мотиваційний, смислоутворюючий тощо.

Завдання педагога в корекційній роботі з учнями, які мають стійкі труднощі в навчанні, передусім, складається із створення умов для формування нових можливостей, необхідних навичок і процесів, які можуть сформуватися й стати потрібними дитині.

Отже, корекційна робота повинна носити цілісний характер і орієнтуватися на розвиток особистості й психічного світу дитини в цілому.

До категорії дітей з труднощами в навчанні відносяться діти, що мають в силу різних біологічних та соціальних причин стійкі забруднення в засвоєнні освітніх програм при відсутності порушень інтелекту, відхилень у розвитку слуху, зору, мовлення, рухомої сфери.

Так, С.Шевченко, аналізуючи проблеми шкільної неуспішності, відмічає, що причини труднощів у засвоєнні навчального матеріалу учнями масової загальноосвітньої школи розглядалися багатьма педагогами й психологами. Вже в 30-ті роки минулого століття дослідники підкреслювали велике значення організації спеціального навчання і виховання дітей зі зниженим загальним розвитком. Обґрунтовувалась необхідність розмежування таких школярів від олігофренів та педагогічно занедбаних дітей [4].

П.Блонський основною причиною неуспішності вважав біологічну неповноцінність дитини й вказував, що успіх у навчанні таких дітей залежить від організації умов, в яких воно протікає [1].

Спеціальні комплексні дослідження з проблеми шкільної неуспішності проводились з початку 60-х років у Інституті корекційної педагогіки при АПН СРСР.

Спеціальна психологія та педагогіка в наш час вже має значні клінічні, фізіологічні, психологічні та педагогічні дані про конкретні прояви, механізми й причини зниження темпу психічного розвитку дітей – М.Певзнер, Т.Власова, В.Лубовський та ін.; про різні варіанти затримки розвитку – Т.Власова, К.Лебединська, У.Ульєнкова та ін.; про специфічні особливості мислення – Т.Єгорова, З.Калмикова; про особливості пізнавальної активності – Н.Менчинська, У.Ульєнкова; специфіці навчальної діяльності – Г.Жаренкова, С.Шевченко; про окремі психічні процеси – І.Коробейніков, Н.Борякова та ін.; про проблему розмежування ЗПР (затримка психічного розвитку) від схожих станів – М.Певзнер, В.Петрова; про проблеми шкільної дезадаптації – С.Беличева та ін.

Отже, вивчення аномалії особистості є предметом дослідження ряду наук: психіатрії, психології, дефектології, корекційної педагогіки. Різноманітність методологічних підходів при вивченні психічної сфери людини показує, що в термінологічному відношенні одні й ті ж явища отримують різне позначення.

Доцільність досліджень у цій області представляється особливо важливою для з’ясування ролі об’єктивних (зовнішніх) та суб’єктивних (внутрішніх) факторів, які провокують виникнення та формування відхилень у розвитку пізнавальної та емоційної сфери.

Таким чином, виділяють два комплекси причин, що обумовлюють виникнення відхилень у розвитку дітей – вроджені та набуті. Вроджені аномалії є слідством різних негативних впливів на зародиш і плід, що розвивається. Набуті дитячі аномалії виникають як

слідство різних негативних впливів на організм дитини при її народженні й в наступні періоди розвитку [2].

Причини проблем, що виникають у дитини можуть бути пов'язані як з особливостями її психофізіологічного розвитку, так із педагогічною, соціальною занедбаністю, несформованістю передумов дошкільного навчання.

Значні труднощі у виконанні шкільних норм та правил поведінки мають діти з різними нейродинамічними відхиленнями: найбільш часто виявляється синдром гіперзбуджуваності або психомоторної загальмованості.

Кардинальними ознаками синдрому гіперзбуджуваності (гіперактивність) є рухома розгальмованість, відхилення уваги, непосидючість.

Іншою формою нейродинамічних відхилень є психомоторна загальмованість. Діти з таким відхиленням відрізняються значним зниженням рухомої активності, уповільненим темпом психічної діяльності, зрідненістю діапазону й прояву емоційних реакцій. Такі діти також мають серйозні труднощі в навчальній діяльності, оскільки не встигають працювати в єдиному темпі з іншими учнями, неспроможні до швидкого реагування на зміну тих чи інших ситуацій, що окрім навчальних невдач перешкоджає нормальним контактам з оточуючими [2].

Отже, залежно від того чи іншого типу психофізіологічної симптоматики виявляються ті чи інші особливості у поведінці й психіці молодшого школяра.

Система корекційно-розвиваючого навчання, як форма диференційованої освіти, дозволяє вирішити завдання своєчасної активної допомоги дітям з труднощами в навчанні та адаптації до школи. Ця форма диференціації більш ефективна при створенні спеціальних класів, що дозволяє забезпечити оптимальні педагогічні умови для дітей з труднощами в навчанні.

Аналіз педагогічного досвіду, даних свідчать, що шкільні труднощі в молодшому шкільному віці можуть призвести до проявів тривожності чи, навіть, у найбільш важких випадках – до розвитку шкільного неврозу.

Бесіди з батьками проблемних дітей, а також аналіз взаємовідносин учнів з педагогами показали, що безліч причин труднощів учнів криються у неправильному розумінні дорослими сутності виховного процесу, коли спілкування з дитиною зводиться до частих зауважень або різким невмотивованим переходом від ласки до критики. Положення утруднюється протиріччям вимог з боку різних дорослих.

Некваліфіковані дії дорослих на вихованців викликають негативні емоції та протидії дітей. Тому у процесі корекційної та профілактичної роботи необхідно постійно здійснювати тісний контакт з усіма педагогами, працюючими в класі, батьками учнів; обговорювати труднощі та визначати шляхи їх подолання.

Корекційна робота повинна будуватися з урахуванням цілісного підходу до виховання й розвитку особистості дитини. Вихідним принципом для визначення цілей й завдань корекції, а також способів їх вирішення є принцип єдності діагностики та корекції розвитку. В організації роботи з психолого-педагогічної корекції необхідно враховувати:

- 1) сутнісні вікові характеристики дитини;
- 2) створення зони найближчого розвитку особистості.

За основу взято систему корекційної роботи Н.Слободяник [3]. Отже, запропонована система сприяє:

- побудові ефективного змісту навчання, забезпечення можливості його гнучкого змінення;
- забезпеченню можливості індивідуалізації процесу навчання, його змісту та педагогічного впливу;
- формуванню в учнів міцних діючих знань й розвиток на їх основі умінь та навиків практичної діяльності;
- активізації учнів, забезпеченню їх самостійності в здобутті знань;
- максимальній реалізації творчого потенціалу педагога та учня.

Перешкодами, що виникають у процесі навчання молодших школярів виступають наступні фактори:

- переважання колективної і групової роботи, що сприяє звууженню процесу індивідуалізації і не дає змогу враховувати індивідуальні особливості дітей в повній мірі;
- швидка зміна, слабка структурованість матеріалу, переважання пасивного сприймання інформації над її осмисленням і практичним використанням – є результатом неспроможності учнів глибоко осмислити виучуваний матеріал;
- низька стимуляція творчих компонентів мислення внаслідок інформаційно-наукового перевантаження навчального процесу;
- обмеженість діалогічного спілкування вчителя і учнів на уроках, яка спричинена великою наповнюваністю класів, репродуктивністю міжособистісних контактів між учасниками навчального процесу, психічно виснажує їх;
- недостатність в наступності виховного впливу школи, сім'ї, що створює в учнів подвійність у моралі і породжує негативні риси їх особистості.

Теорія корекційного навчання базується на системі його специфічних принципів, які мають спиратися на загальні закономірності, встановленими педагогікою, психологією, філософією, соціологією тощо. Аналіз спостережень, узагальнення теоретичного і практичного досвіду модульного навчання дозволили автору даної системи навчання (Н.Слободяник) сформулювати основні принципи та збудувати їх систему. Отже, основними, що визначають загальне направлення корекційного навчання, його мету, зміст та методику організації, є наступні принципи навчання: 1) структуризації змісту навчання на окремі елементи; 2) динамічності; 3) методу діяльності; 4) гнучкості; 5) різнобічні методичні консультування [3].

Вище перераховані принципи навчання тісно пов'язані між собою. Всі принципи спираються на загальнодидактичні принципи, які представляють собою загальні положення, що використовуються на всіх ступенях навчання, та взаємозв'язані з ними.

Виходячи з вище означених положень, можна виділити, що саме розвиток психічних процесів, виникнення потреби в пізнанні, зацікавленість до навчання, пізнавальний інтерес та активність дитини в освітньому процесі можуть позитивно впливати на рівень пізнавальної діяльності, від якої в повній мірі буде залежати навчальна успішність школяра. Розвитку всіх цих процесів може, на наш погляд, сприяти корекційно-розвиваюча система навчання як шлях організації роботи з невстигаючими учнями початкових класів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Блонский П.П. Память и мышление. Психологический анализ припоминания / Избранные психологические произведения. – М., 1964. – С. 11–12.
2. Власова Т.А., Лебединская К.С. Актуальные проблемы клинического изучения задержки психического развития // Дефектология. – 1975. – №6. – С. 8–13.
3. Слободяник Н.П. Психологическая помощь школьникам с проблемами в обучении: Практ. пособ. – М.: Айрис-пресс, 2004. – 256 с.
4. Шевченко С.Г. Коррекционно-развивающее обучение. Организационно-педагогические аспекты: Пособ. для учителя. – М., 1999. – 136 с.

УДК 371.321.1

Н.В. Місяк

МОВНА ТА МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНЦІЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті порушуються питання про мовну та мовленнєву компетенцію молодших школярів, їх співвіднесеність, відповідність шкільних підручників вимогам програми щодо формування мовних знань та мовленнєвих навичок. На підставі результатів проведеного